

SYEGEDI EGYETEM

A SZEGEDI FELSOOKTATASI INTÉZMÉNYEK LAPJA

XXIV. évfolyam 15. szám

1986. november 24.

Ára: 2,30 Ft

Hogyan vélekedik a felvételi rendszerrel a JATE rektora?

Botrány után – módosítások előtt

A felvételi rendszer minősítése „országos ügyé” válik a felsőoktatási intézményekben való jelentkezéskor, a nyáreleji vizsgák, majd a félébzeések idején. Úgy tűnik, a felvételi gyanakvással fegyeli a közvélemény. A vizsgák körüli visszaélésekről időnként kósa hírek kapnak szárnyra. (Ezek „megalapozottságát” erősítette az idei botrány: az ELTE jogi karán visszaélés történt az írásbeli felvételin.) Ezzel párhuzamosan tapasztalható, hogy a felsőoktatási intézményekben való felvétel egyes elemei módosulnak: 1982-ben bevezették a 120 pontos rendszert, s tartalmi, politikai változásokra számíthatunk. A témakörrel kapcsolatos kérdéseinkre dr. Csákány Béla, a JATE rektora válaszol.

— A felvételi rendszer módosításának mi a célja, melyek fő irányai és elvei?

— A sarkos kérdésre hasonló módon próbálok válaszolni. A felvételi rendszer azt kell módosítani, hogy jobb legyen. Hogy — mondjuk — két lehetséges felvételi szabályozás közül ki melyiket tartja jobbnak, az függ az elbíráló látókörétől, erkölcsétől, érdekeitől. Azt viszont, hogy egy javasolt új felvételi szabályzat objektíve jobb-e a régivel, elsősorban az dönti el, hogy az új szabályzat alapján felvett diákok jobb értelmiségi rétegé válnak-e majd, mint azok, akiket a régi szabályzat alapján vettek volna fel az egyetemre és főiskolák. Ugy gondolom, ennyiből is értekelhető: nagy felelősséggel járó sötétben tapogatózást jelent egy új felvételi szabályzat előkészítése. Ezért a felvételi vizsga gyökeres reformja a következő évben még nem várható, erre előreláthatóan a 90-es évek elején kerül sor.

A fő irányok azonban léteznek, s ezek felé történik rövidesen némi elmozdulás (tehát módosítás és nem reform) a felvételi vizsgák lebonyolításában: tovább kell növelni a felvételi vizsgán illetve az azt megelőzően nyújtott teljesítmény szerepét a felvételi döntésben, és csökkenteni kell a felvételi folyamat körüli titokzatosságot.

— A felvételi vizsgák reformjáról kialakuló országos vitának ön a gesztora. Kérem, foglalja össze, mi történt eddig!

— A kérdés azt sugallja, mintha a reformfolyamatban valamiféle országos vezető tisztségem lenne. Ilyen feladathoz nincs sem felkészültségem, sem mandátumom, sem időm. Úgynevezett gesztori megbízásom azt jelenti, hogy a felvételi vizsgákkal hivatalból foglalkozó politiku-

sok, tisztviselők, szakemberek mellett mintegy tanár-felelőse vagyok a problémakörnek.

Ami eddig történt, az az új oktatási törvényből következik: meg kellett vizsgálni, hogy a felsőoktatás egyes mozzanataira vonatkozó rendeletek, köztük a felvételi rendelet, összhangban vannak-e a törvénnyel. Helyi és országos fórumok, napi sajtó és folyóiratok, hivatalnokok és kutatók foglalkoztak a felvételi szabályzat módosításának ügyével, s a tapasztalatokat figyelembe véve elkészült a legközelebbi már alkalmazandó miniszteri rendelet tervezete, amely most a szokásos egyeztetés stádiumában van, és remélhetőleg hamarosan megjelenik.

— A tanuláshoz való jogot az alkotmány rögzíti. Ugyanakkor létezik a felvételi rendszer és keretszám. A statisztikai adatok pedig azt mutatják, hogy a növekvő létszámú korosztályok továbbtanulási esélyei romlanak, azaz a felsőoktatási intézményekben felvehető száma kisebb mértékben növekszik, mint az érettségizők. Várható-e a felvételi keretszámok bővülése?

— A tanuláshoz való jog aligha jelenti azt, hogy bárki kívánsága szerint foglalkozásként folytathassa a tanulást, akármilyen képességgel is vannak. A felvételi keretszámok rendszere tehát aligha áll ellentétben alkotmányos szakra a keretszámok nyunkkal. Másrészt jóneműt kevesebben kerülnek be, mint ahányan az adott szakot tisztességes eredménnyel el tudnák végezni. Ugy gondolom, itt az a probléma gyökere, hogy a tanuláshoz való jog tag értelmezése ellentétben van a munkához való joggal. Utóbbi ugyanis — szerintem — a magasan képzett dolgozó magas szintű (tanári, jogász, vegyész stb.) munkához való jogát is jelenti, amit felvételi keretszámok nélkül nem lehetne biztosítani.

Valamennyi illetékes vezető, akivel volt alkalmam beszélni, egyetért abban, hogy a felvételi keretszámokat fokozatosan növelni kell, nem jószívűségből és nem is csupán demográfiai megfontolásból, hanem azért, mert a következő évtizedekben az eddiginél jóval több értelmiségire lesz szüksége az országnak. A keretszámok tehát bővülnek; néhány olyan szakon pedig, ahol nem nagy a túljelentkezés, és megszerzett dolog a bekerült hallgatók „lemorzsolódása”, sor kerülhet a keretszám-szisz-

téma enyhítésére, esetleg (kísérletként) szüneteltetésre is.

— Mennyiben válik igazságosabbá a felvételi rendszer?

— A jelzett módosításoktól túl sokat nem várhatunk. Azok inkább a vizsgák légkörének tisztábbá, nyugodtabbá tételét szolgálják. Az igazságosságot, s ami nagyjából ugyanazt jelenti, a két-éves évi körüli Magyarországot az szolgálná nagyobb mértékben, ha megbízhatóbb módszereket tudnánk kidolgozni a felkészültség és rátermettség mérésére.

— Lesz-e ilyen módszer?

— Rendkívül nehéz ilyen módszert kidolgozni. Nagyon érdekes kutatást végez ebben az irányban három kollégám: Dombi József, Lencsés Gyula és Alexin Zoltán. Azt vizsgálják, hogyan determinálja a felvételi vizsga eredményessége a felvett hallgató tanulmányi sikereit, esetleg sikertelenségét. Hadd „publikáljam” itt egyik, számomra meglepő megállapításunkat. A joghallgatók felvételének igazán hatékony módja az lenne, ha a történelem írásbeli teszt értékelése alapján állítanánk sorba a jelentkezőket, s ilyen sorrendben vennék fel az első százat (Szegeden). Ugyanis csupán a történelem írásbeli alapján igen jól megjósolható, hogyan fog tanulni a leendő jogász egyetemi éve során. A vizsga többi eleme (így a két szóbeli vizsga is!) általában csak rongja az értékelés megbízhatóságát. A szóbeli vizsgák egyébként más presztízs szakokon is az értékelés elködösítésének eszközei. Ez csúnyán hangzik, de nem az én szubjektív megállapításom, hanem számtani tény.

Azzal kezdtem, hogy nehéz a felkészültség mérése. Ennek látszólag ellentmond, hogy egy bonyolult területen — a jogászkörnél — teljesen egyszerű és hatékony módszert lehetne azonnal bevezetni a jelenlegi helyett. Csak hogy egy új módszer bevezethetőségének feltétele, hogy bizalomgerjesztő legyen; nem lehet tehát sem túl bonyolult, sem túlságosan egyszerű (!). Ráadásul kollégáim kutatásai azt is mutatják, hogy a jogászokra tett megfigyelések még *mutatis mutandis* sem maradnak érvényben például nyelvtanárjelöltekre vonatkozóan; s a matematikusok felvételi vizsgáján meg éppen megfordul a helyzet: ott a szóbeli vizsgák eredménye van szoros korrelációban a későbbi szigorlatok eredményeivel. Pontosabban fogalmazom tehát válaszomat: nehéz a felkészültség mérésére olyan módszert találni, amely egy-

idejűleg hatékony, széles területen alkalmazható, és a közvéleménnyel is elfogadható.

— Milyen előnyök érvényesülnek továbbra is? (Módosul-e a származás szerinti kategorizálás, a szülők munkásmozgalmi érdemeinek figyelembevétele?)

— A származás szerinti kategorizálás egyelőre fennmarad. A szülők magas kitüntetésekkel bizonyítható hazafias, illetve munkásmozgalmi érdemeit továbbra is figyelembe vesszük — ez ma már a gyakorlatban igen ritka, inkább elvi jelentőségű. Egyébként felvettem, hogy az olimpiai bajnok saját jogán hasonló előnyt élvezzen, ha a felvételi vizsgán megfelelt. (Valaha az antik görög tiszteltetésnek ez a modern változata élő szabály volt nálunk; ma ennek is főként csak elvi jelentősége lenne.)

A származás szerinti kategorizálásra vonatkozóan: nem látom időszerűnek, hogy hátrányos helyzetűek minősüljön a fizikai dolgozó gyermeke, mintha bizony fizikai dolgozónak lenni anyagi hátrányt, vagy társadalmi beilleszkedési zavart jelentene! A jelenlegi kategorizálást bevezető felvételi jogszabály 18 évvel ezelőtt jelent meg, s a korábbihoz képest haladó volt: akkor a társadalmi esélykiegyenlítést szolgálta, megítélésem szerint eredményesen. Ebben a 18 évben azonban az ipari és mezőgazdasági munkás szellemi és anyagi színvonala nagyot emelkedett. Ha az általános és középiskola ma még mindig nem ad egyenlő esélyeket az egyenlő természetes tehetséggel rendelkező gyerekeknek, akkor hiba ezt a tényt eltakarni a felvételi vizsgánál történő mesterséges kiegyenlítéssel, mert ez nem ösztönöz arra, hogy például a középiskola ilyen munkáját intézményesen fejlesszük tovább.

— A felvételi körüli visszaélések tényét, a gyanakvást úgymond igazolta az ELTE AJTK-n idén kirobbant korrupciós botrány. Mi az ön álláspontja: az ottani jelenség mennyiben általánosítható? Hogyan értékeli az ELTE vezetőinek a történetekkel kapcsolatos reagálását?

— Mit szólna egy ilyen általánosításhoz: ha egy értékes dolgot olcsón osztanak, de kevés van belőle, akkor könnyen megjelenhet a korrupció! Az ELTE vezetőinek nyilatkozatait nem minősítem, mivel magamról is tudom, hogy tisztességes vezető sem mindig nyilatkozhat a

saját intézményében törtétekről a mindentudó vagy az erénycsászár szerepében.

— Hireink szerint a SOTE-n is korrupciós vizsgálat folyik. A JATE felvételi vizsgáin előfordult-e valaha visszaélés, volt-e ezzel kapcsolatos vizsgálat?

— Maga használta a „valaha” szót, ezért feljogosítva érzem magam, hogy így válaszoljak: emlékszem, hogy valaha volt egy felvételi szabálytalanság, amelynek a kedvezményezettje azonban még az első évet sem tudta elvégezni. Lehet, hogy naiv vagyok, vagy figyelmetlen, az azonban bizonyos, hogy bár harmincadik éve koptatom oktatóként az egyetem lépcsőit, más felvételi szabálytalanságot a JATE-n nem tapasztaltam, felvételi megvételének pedig egyetemünkön ezidáig gyanúja sem támadt bennem. Emlékezetem szerint felvételi ügyben központi vizsgálat nálunk nem folyt; 1984-ben a Művelődési Minisztérium igazoló jelentést kért az AJTK felvételi vizsgáinak szabályszerűségéről, s az egyetem jelentését elfogadta.

— Milyen lépéseket terveznek, hogy a felvételi vizsgákon csökkentsék az igazságtalan előnyszerzés lehetőségét?

— A felvételi tétellapok titkosságát Szegeden tudtommal nem sértették meg. Az országos „csapdát” a jogi kari felvételikre nagyon helyesen konspiratív módon állították fel, arról nem volt előzetes tudomásom. Remélem, hasonló csapdák ezután is lesznek. A szóbeli vizsgák az előírt társadalmi ellenőrzéssel folynak. Más lépéseket nem tervezünk.

— Milyen intézkedések léteznek és várhatók, hogy kizárják a felvételiben való érdekeltiséget?

— Természetesen, a felvételi vizsgára való előkészítés összeférhetetlen a felvételi vizsgáztatással, abban az értelemben, hogy aki A-t előkészíti, az A-t nem vizsgálhatja. Ennél szigorúbb tiltás egyrészt szociális okokból nem rendelhető el, másrészt nem lenne ellenőrizhető. Nagyobb létszámú szakokon a felvételi vizsgázókat nyilvános sorsolással fogjuk beosztani a bizottsághoz, hogy az irányított kedvező beosztást elkerüljük (az AJTK-n máris ez a gyakorlat).

— Ugyanakkor a középiskolai tanárokat ösztönzik-e valamilyen formában a diákok kiváló felkészítésére?

— Az 1986. februári győri országos felsőoktatási fórumon felvettem egy alap lé-

tesítést olyan középiskolai tanárok jutalmazására, akiknek hátrányos helyzetből indult diákjait felveszik felsőoktatási intézményekbe, valamint kitüntetés adományozását — esetleg alapítását — azok számára, akik sok esetben érnek el ilyen nevelői sikert. Ott úgy érveltem, hogy ha létezik „Kiváló Vérdó” kitüntetés, akkor azokról sem szabad elfeledkezni, akik a társadalmi vératömlést szolgálgják. Egyelőre még több az ötletem, mint az időm és energiám küzdeni a megvalósulásukért — így aztán javaslatom sorsa egyelőre valószínűleg a feledés. Gondolom, megvalósulása esetén jól kiegészíthetné a FEB keretei között jelenleg folyó felvételi előkészítő munkát.

— Mint kiderült, a hajtás irányja a teljesítményközpontúság, illetve a nyilvánosság erősítése. Hol tartunk most az ezek felé vezető úton?

— Egyetemünkön a felvételi vizsga lényegében teljesítményközpontú, ami azt jelenti, hogy a BTK-n és a TTK-n már évek óta a pontszámok sorrendjében veszszük fel a jelentkezőket. Errekes módon ezeken a karokon, különösen a tanári szakokon így is sokkal magasabb a kétkézi dolgozó szülők gyermekeinek aránya, mint más, a tanárainál nagyobb presztízs nyújtó pályákra felkészítő intézményekben, ahol pedig hivatalosan is előnyben részesülnek... Az AJTK-n valójában ugyancsak pontszámuk szerint vettük fel a jelentkezőket, s ez ott sem járt hátránnyal a kétkézi dolgozók gyermekei számára. Több-szörös túljelentkezésnek örvendő jogi karunkon ezt igen nagy teljesítménynek tartom.

Ami a nyilvánosságot illeti, azt először sokan parttalanok képzelték, az összes érdekelt részvételével, s ez joggal ihlette meg a már emlegetett győri fórum után a humoristákat. Valóban, egy „kisember” jelenléte a szóbeli vizsgán keveset használhat, de előfordulhat, hogy egy „nagyember” jelenléte sokat árt. Az új jogszabály azt biztosítja majd, hogy mind az írásbeli, mind a szóbeli vizsgák eredménye értékelés után nyilvánosságra kerüljön; hasonlóképpen a felvételi döntés után nyilvánossá válik a felvettek névsora is. Ezek az apró, de a vizsgázó szorongását csökkentő intézkedések az eddiginél valamivel több munkával járnak, de azt várjuk, hogy ezért kárpótolni fog a vizsgák nyugodtabb légköre, a bizalom növekedése.

A kérdéseket feltette:
ÚJSZÁSZI ILONA